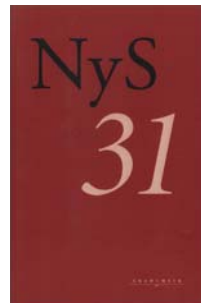

NyS

Titel:	”Hallo, den skal ende med han kommer i fængsel i hvert fald” - turtagning, dominans og indflydelse i en drengesamtale
Forfatter:	Minna Olesen
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Sprogstudier</i> 31, 2002, s. 82-109
Udgivet af:	Akademisk Forlag A/S
URL:	www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

»Hallo, den skal ende med han kommer i fængsel i hvert fald«

– turtagning, dominans og indflydelse i en drengesamtale

MINNA OLESEN

Hver eneste dag taler de fleste af os med nogen. Vi tænker ikke altid over det, men hver gang vi åbner munden og siger noget til nogen, er vi med til at ændre på den sociale virkelighed, vi befinder os i. Vi udvikler os, når vi taler sammen med andre mennesker, og vi udvikler vores forhold til andre.

De fleste af os bliver påvirket af, hvordan vores samtaler forløber, og mennesker i vores kultur er i store træk enige om, hvad normerne for en ligeværdig samtale er. Man skiftes til at tale og lytte. Man svarer, når nogen henvender sig. Man venter med at tage ordet, til en anden er færdig med at tale, og man afbryder ikke. Når vi overholder disse uskrevne normer og retningslinjer, viser vi, at vi er interesserede i at kommunikere, og at vi respekterer den eller dem, vi taler med.

Men i virkelighedens verden foregår de færreste samtaler sådan. Folk, som ikke kender hinanden, vil lynhurtigt – vha. den måde, samtalen udspiller sig på – danne sig et indtryk af hinanden som fx dominerende, tilbageholdende, opmærksomme eller ligeglade. Og når de går ud af samtalen, vil de have et vist forhold til hinanden. Folk, som kender hinanden i forvejen, vil medbringe nogle indtryk, forventninger og relationer, når de møder hinanden og taler sammen. I løbet af samtalen vil disse forhold udvikle sig, blive bekræftet og udfordret, og på denne måde udvikler vi konstant vores sociale identitet og relationer, når vi taler sammen med andre mennesker. Vores sproglige adfærd afspejler vores sociale identitet, og samtidig bliver den sociale virkelighed til, når vi taler sammen.

LIGEVÆRDIGHED OG DOMINANS

Når mennesker, der taler sammen, ikke følger normerne for ligeværdig samtale, får det konsekvenser i den sociale virkelighed. Når vi møder personer, der er særligt frembusende og dominerende, vil vi måske forsøge at undgå deres selskab en anden gang. På samme måde bliver man også hurtigt træt af at tale med en, der hele tiden undskylder sig. Disse mennesker må – bevidst eller ubevidst – benytte sig af særlige sproglige teknikker eller strategier, som gør, at de fx er dominerende, og som dermed er med til at skabe deres sociale identitet. Som udenforstående må man kunne identificere disse teknikker og beskrive den sproglige adfærd, som hænger sammen med en persons særlige sociale rolle.

I sociolingvistikken sætter man gerne magt over for solidaritet, når man taler om sociale relationer (Hudson 1996). Sproget afspejler magt- og solidaritetsforhold, og med sproget kan man udøve magt eller vise solidaritet. Jeg beskæftiger mig her med to forskellige former for magt, nemlig *dominans* og *indflydelse*. Mit dominansbegreb er desuden underinddelt i hhv. turtagningsmæssig og kvantitativ dominans. En samtale-deltager er turtagningsmæssigt dominerende, når han deltager aktivt i kampen om ordet ved fx at overlappe og afbryde, og han dominerer kvantitativt, når han taler meget.

Den amerikanske sociolog Erving Goffmans *face*-begreb kan, tolket i en meget bred forstand, indfange disse forhold. Face er nogenlunde ensbetydende med værdighed. Når man forsøger at få andre til at tabe ansigt i en samtale, udfører man *face-truende* handlinger, mens man omvendt vil iværksætte *face-bevarende* handlinger for at undgå, at enten man selv eller den anden taber ansigt. Goffmans teori beskæftiger sig primært med samtalers indhold, men man kan overføre begreberne til de mere ydre aspekter af samtalen som turtagningen og talemængden. Således vil man ved at afbryde eller tale samtidigt med en anden taler som regel krænke den andens taleret, og når man fx ignorerer en anden talers spørgsmål, vil man ligeledes true hans face. Det andet aspekt af dominans er, at man naturligt virker mere dominerende, når man taler meget.

DOMINANS OG INDFLYDELSE I SAMTALE

Men én ting er at være dominerende i løbet af en samtale, et andet er at have indflydelse i sidste ende. At man er sprogligt dominerende, betyder ikke nødvendigvis, at man har indflydelse på udfaldet af en samtales beslutningsprocesser. De sociale relationer i en samtale kan derfor bedst beskrives, hvis man samtidig undersøger såvel de ydre aspekter af dominansen som den konkrete indflydelse i de beslutningsprocesser, der finder sted i samtalen.

I denne artikel vil jeg vise, hvilke sproglige teknikker en gruppe drenge i en samtale bruger for at opnå dominans, og hvordan de hver især har indflydelse i samtalen. Det er tydeligt, at de bruger særlige kommunikative kompetencer og interaktionel opmærksomhed til at opnå dominans og indflydelse.

I den analyserede samtale har de to mest fremtrædende samtaledeeltagere forskellige roller: Den ene taler meget, bryder reglerne og dominerer meget, men har kun lidt indflydelse. Den anden har mest indflydelse, men taler knap så meget og overholder i høj grad reglerne for ligeværdig samtale. Jeg vil diskutere, hvordan disse forhold hænger sammen med drengenes individuelle samtalestil og medbragte roller. Drengene kender hinanden i forvejen og bekræfter og udfordrer konstant deres roller og relationer, samtidig med at de konstruerer nye relationer ved at positionere sig over for hinanden.

TURTAGNING

Mit teoretiske udgangspunkt er sociolingvistisk; jeg analyserer tale i samspil med sociale strukturer – som social interaktion. Det er desuden socialkonstruktivistisk, idet jeg går ud fra, at man skaber identitet og relationer i løbet af en samtale. Hvorvidt disse forhold udelukkende bliver til i løbet af en samtale, og hvorvidt de foreligger på forhånd, diskuterer jeg til slut.

Jeg tager desuden udgangspunkt i konversationsanalysen, idet jeg både bruger en analysemetode og en model for turtagningen, som er udviklet inden for denne tradition. En grundlæggende antagelse inden for konversationsanalysen er, at samtaledeeltagerne orienterer sig imod at opnå en organiseret og meningsfuld samtale, og at de derfor altid ska-

ber deres bidrag under hensyntagen til de foregående ytringer og ønsket om det kommende forløbs udfald. Denne hensyntagen kan naturligvis være mere eller mindre bevidst. De samtalende parter viser, at de er orienteret imod samtale, bl.a. ved at fordele taleretten efter den såkaldte *turtagningsmodel*, som jeg redegør for nedenfor (Sacks m.fl. 1974: 699; Steensig 1994: 64; Nielsen 1999: 13).

Samtalen er med de forskellige deltageres bidrag inddelt i *ture*, som er det, en person siger, fra han eller hun begynder, til han eller hun holder op. Hver tur udgøres af en eller flere *turkonstruktionsenheder*, hvis størrelse kan variere fra enkeltord til længere sætningsperioder. En turkonstruktionsenhed defineres ved sin egenskab af at *projicere*, dvs. forudsige, sin egen færdiggørelse: sit *mulige afslutningspunkt*. I en samtale vil den lyttende part kunne høre på den talendes ytrings syntaks, intonation og informationsstruktur, hvornår et muligt afslutningspunkt er ved at være nået, og dermed hvornår der er *overgangsrelevans* (se bl.a. Steensig 1994 og 2001).

Turtildelingsenheden er den eller de teknikker, samtaledeltagerne bruger til at tildele hinanden eller sig selv ordet. Det kan fx være en kort indånding før turstart, blikretning, eksplicit adressering og påhængsspørgsmål (Sacks m.fl. 1974; Jefferson 1983: 14).

Turtildelingen sker efter et *regelsæt*, som beskrives nedenfor. Ved hvert overgangsrelevanssted er der tre mulige hændelsesforløb (Sacks m.fl. 1974: 703-4; Steensig 1994: 66):

1. Den igangværende taler vælger næste taler, dvs. foretager næstevalg. Kun den udvalgte deltager har ret og pligt til at tage ordet.
2. Der sker ingen talerudvælgelse, og en anden taler vælger selv at tage ordet, dvs. selv vælger. Den der starter først, vinder taleretten.
3. Der sker ingen talerudvælgelse, og ingen anden tager turen. Den hidtidige taler kan fortsætte, men behøver ikke gøre det.

Tilsammen udgør dette regelsæt, turkonstruktionsenheden og turtildelingsenheden den såkaldte *turtagningsmodel*.

TURPAR SOM TURTILDELINGSTEKNIK

En vigtig turtildelingsteknik er at stille et adresseret spørgsmål. Dette hænger sammen med begrebet *turpar*. Turpar er ture, som normativt kræver hinanden, og som almindeligvis følger hinanden i samtalesekvensen. Klassiske eksempler er spørgsmål-svar og invitation-accept eller afslag (Sacks m.fl. 1974: 716-717). Et turpar består af en *førstedel* og en *andendel*, og når en førstedel ytres, har andendelen *konditionel relevans*, dvs. at den er oplagt eller påkrævet i den følgende sekvens. Hvis der ikke svares på førstedelen, vil andendelen derfor være mærkbart fraværende.

Turparmønstret har dermed indflydelse dels på selve turtildelingen, dels på samtalsindhold. Ved at komme med førstedelen i et turpar kan taleren styre, hvem der skal have ordet, og samtidig gøre det oplagt selv at tage det efter andendelen. Deltagerne kan også styre samtalsforløb og indhold ved at ignorere andres førstedele (Nielsen 1999: 25). Samtalens turparorganisering kan således sige noget om deltagerens indbyrdes forhold (Hutchby & Woofitt 1998: 43).

En førstedel af et turpar kan lægge op til bestemte andendele, og dette beskrives med begrebet *præference*. Begrebet refererer til en turs ydre strukturelle træk, og ikke til psykologien bag. Den *præfererede* tur er hurtig, umarkeret og uden omsvøb og bruges som regel ved oplagte andendele og enighed. Den *dispræfererede* tur er derimod tøvende, markeret og ofte pakket ind i forklaringer og bruges som regel ved uenighed (Nielsen 1999: 27-29). Præferencestrukturer kan altså også være udtryk for deltagerens omgangsnormer og relationer, og man kan udtrykke solidaritet eller mangel på samme ved hjælp af dem (Hutchby & Woofitt 1998: 46).

Reglerne i modellen skal forstås som et sæt af retningslinjer, som samtaledeltagere har vist at orientere sig imod for at opnå en velordnet samtale. De er blevet til induktivt – og er ikke som udgangspunkt opstillet som idealmønster. Man kan i øvrigt se samtaledeltagerens orientering mod reglerne, når samtalen ikke glider, som den skal. Da vil samtaledeltagerne ofte begynde at »reparere« på turtagningen for at rette op på fx fortællelser eller afbrydelser. Denne praksis, hvormed deltagerne behandler problemer med at ytre, høre og forstå det sagte, kaldes *reparatur* (Nielsen 1999: 36-37).

Når man bryder turtildelingsreglerne, fx ved at afbryde, eller når man bryder turparreglerne, fx ved at undlade at besvare et spørgsmål, markerer man sig altså. Men om en sådan markering er positiv eller negativ, er ikke entydigt. Når en deltager overlapper, er det ikke nødvendigvis en krænkelse af en andens taleret, men kan være udtryk for samarbejde (Jefferson 1983; Nielsen 1999: 38-41). Hvorvidt et overlap er det ene eller andet, afgøres af, hvordan samtaleparterne behandler det i sekvensen.

Den strukturelle fordeling af taleretten, som kan beskrives med ovenstående begreber, kan bruges til at beskrive ét aspekt af de sociale relationer drengene imellem. En analyse af taleturene kan vise, hvordan de hver især dominerer og bliver domineret i samtalen. – Hvordan de udfordrer hinanden, taber ansigt og undgår at tabe det.

SAMTALEN

Mit empiriske materiale er en gruppesamtale fra Køge-projektet (se bl.a. Møller m.fl. 1998) blandt fire 8.-klassens drenge, Karsten, Ole, Jens og Thomas fra samme skole. Udgangspunktet for den ca. 16 minutter lange samtale er, at de skal lave en tegneserie. Til deres rådighed har de postkort, lim, spritpenne mm., og hver af drengene er udstyret med en knaphulsmikrofon. Materialet består således af fire båndoptagelser samt den færdige tegneserie.

Det er klart, at man ikke kan generalisere i noget særligt omfang ud fra et så begrænset materiale, men undersøgelsen giver dog en mangesidet forståelse af en enkelt samtale. Desuden lægger den op til en diskussion af sammenhængen mellem magt som dominans og magt til at tage beslutninger – og mellem konstrueret identitet og medbragt magt.

METODE

Undersøgelsen består af tre dele: en kvalitativ CA-analyse, en kvantitativ optælling af ord, ture og ytringer og en undersøgelse af beslutningsprocesserne omkring tegneseriens indhold. CA som metode er induktiv, dvs. at man fx ikke arbejder med hypoteser, som skal afprøves, og at man ikke koder ytringerne. Man lader empirien, dvs. samtaledeltageres reaktioner på hinandens ytringer, vise vejen for, hvad der er relevant i samtalen (Hutchby & Wooffitt: 5; Nielsen 1999: 14).

Mine fortolkninger er dog ikke helt i tråd med denne praksis, da udøverne af CA som ideal undgår at udtale sig om intention, facehensyn mm. (Steensig 1994: 64). Desuden er jeg ikke gået forudsætningsløs til undersøgelsen, idet jeg har arbejdet ud fra den hypotese, at det netop er i afvigelserne fra de gængse turtagningsregler, at forhandlingen af de sociale relationer finder sted. Altså, at afvigelserne fra ligeværdighedsnormerne er ensbetydende med social positionering. Endelig anvender jeg, i min egenskab af socialt væsen i et sprogsamfund, i ret høj grad min personlige viden om, hvordan forhandlinger af sociale relationer udspiller sig, når jeg fortolker ytringernes funktioner. Man kan ikke komme uden om at skulle anvende denne individuelle kulturelle forståelse, når man bedriver samtaleanalyse (Hutchby & Wooffitt 1998: 112-113).

DOMINANS

Som nævnt vil jeg først vise dominansforhold i samtalen i form af afvigelser fra turtagningsreglerne. Jeg har fire eksempler på denne form for dominans. Herefter viser jeg opgørelsen over de enkelte samtaledeltageres talemængde, og til slut en oversigt over initiativer og beslutningsprocesser i forbindelse med tegneseriens indhold. Først undersøgelsen af den turtagningsmæssige dominans.

Samtalen er nedskrevet med en talesprogsnær transskription. Hvor *fx* og *og* og *at* udtales [ɪ], skrives å, og formerne *og* og *at* er beholdt udtalerne [(w) og [ad]. Hver ytring indledes af de første tre bogstaver i talerens navn. De anvendte transskriptionssymboler fremgår af listen bagest i artiklen.

AFBRYDELSER

I eksempel 1 er samtalen lige begyndt, og drengene diskuterer, hvad tegneserien skal handle om, da Karsten omtaler et postkort med en basketballspiller. Mellem Karsten og Jens udspiller der sig en kort diskussion om, hvorvidt personen på postkortet står eller ikke står med en basketballbold. Det interessante er her, hvordan de to både i diskussionen og efterfølgende bruger afbrydelser vha. selvvalg uden for muligt afslutningspunkt til at markere sig over for hinanden.

EKSEMPEL 1

- 1 Kar: å her er en BAsketballspiller.
(0.9)
det er der faktisk .hh=
- 2 Ole: =vi laver en der hedder je[ns te]basket(h).
- 3 Kar: [å de:r en t↑e]
- 4 Jen: .tsngø::h de:t sgu da ik basket °mand°=
- 5 Kar: =de:t sgu da en BA:sketbold han s[tår mæ.]
- 6 Jen: [qu: det da r:øv.]=
- 7 Kar: =gu: det da s↑åh=
- 8 Jen: =°okay° .hhhh
(0.2)
- 9 Kar: å her er en ø:h[h (benzin)håndtag] de:r ve å (bræk sig).]
- 10 Jen: [Ø::m ska vi- vi klistrer bare al]
mulig lort på den [nu]ik?
- 11 Ole: [hallo] (.) den ska en:d mæ han kommer
i fængsel i hver fald.
(0.6)
- 12 Kar: hn j↑a=
- 13 Tho: =o[kay så- så] bru[r-]
- 14 Ole: [kay. det (x x x-)]
- 15 Kar: [>å så BRU:lger han den
forkerte deodorant, de:t derfor han kommer i fængsel.< =
- 16 Ole: =ja!

Med en tur direkte påhængt den foregående tager Ole i l. 2 afsæt i Karstens tur i l. 1, hvori han konstaterer, at *her er en BAsketballspiller*. Ole anerkender med sin tur, at der er tale om en basketballspiller, idet han foreslår, at tegneserien skal hedde »Jens til basket« og have Jens som hovedperson. Dermed gør Ole en respons fra Jens relevant. Intonationen og informationsstrukturen i Oles tur projicerer muligt afslutningspunkt efter *basket*, men trods denne projicering overlapper Karsten i l. 3 midt i Oles tur og udviser dermed ligegyldighed over for hans taleret og hans bidrag til historien. Ole indleder ikke reparatur, men tager først ordet igen otte ture senere.

Idet Jens herefter selv vælger, indledes en kortfattet diskussion mellem Karsten og Jens. Jens lægger afstand til både Karstens og Oles forslag ved

at nægte, at manden på kortet er en basketballspiller. I l. 5 svarer Karsten med et modargument. Jens overlapper ham i l. 6 med en afvisning *gu: det da r:øv*, og Karsten får det sidste ord i l. 7, da Jens i l. 8 giver efter med et svagt *okay* og dermed taber diskussionen.

Efter en kort pause selvvelger Karsten i l. 9 igen. Inden han når at færdiggøre en hel turkonstruktionsenhed, bliver han dog overlappet af Jens i l. 10. Jens udnytter Karstens *ø:hh*, som er en tøvetyd eller *talerets-fastholder*, men Karsten lader sig ikke afbryde. Det ser ud til, at Jens er klar over, at han overlapper Karsten, og at han ikke så meget gør det for at sige noget selv som for at tage ordet fra Karsten. Han har ikke en færdigformuleret sætning klar, men indleder med et højt *øh*. Ingen af de to giver ordet fra sig. Set i relation til den foregående sekvens er det oplagt, at denne kamp om ordet er en fortsættelse af forhandlingen af sociale positioner. Jens giver igen på det face-tab, han led i diskussionen.

Herefter tager Ole ordet med et forslag til tegneseriens slutning, som Karsten med et dispræfereret designet *ja* anerkender. Med en direkte påhængt tur tager Thomas for første gang ordet i l. 13, men næsten samtidig selvvelger Ole. Ole selvafbryder dog hurtigt og overlader turen til Thomas. Thomas' tur *okay så- så brur* projicerer et initiativ til historien, og sætningen mangler både subjekt og objekt, men alligevel selvvelger Karsten her, og Thomas holder op med at tale.

Karsten afbryder altså Thomas i l. 15. Han tager indholdsmæssigt afsæt i Thomas' og Oles ture, og med høj volumen og hurtig tale sikrer han sig, at hans tur bliver hørt. Ved at tale hurtigt med fortsættende intonation hen over det mulige afslutningspunkt efter *deodorant* fastholder han ordet og gennemfører endnu en turkonstruktionsenhed, *de: derfor han kommer i fængsel*. Denne teknik kaldes *rush through*.

I eksemplet har vi set eksempler på teknikker, hvormed deltagerne bryder turtagningsreglerne. Det gør de ikke så meget for at få ordet selv, men snarere for at tage den fra de andre og dermed positionere sig i forhold til dem.

FACE-BEVARELSE

Næste uddrag er et eksempel på, hvordan samtaledeltagerne bruger teknikker til at undgå at tabe ansigt ved at ignorere en facekrænkelse. Her er det Karsten og Ole, der diskuterer musik.

EKSEMPEL 2

- 1 Kar: ÅR de:t skunk anananananana h (.) >den ska jeg ha.<
- 2 Ole: SKUNK ANAN[ANA]
- 3 Kar: [h ahrkhh hh] den ska jeg ha men vi ka
[os godt bru:g dem] for de:r en te.
- 4 Ole: [de: sk↑o:d de er?]
(0.5)
- 5 Kar: de:t da f:edt musik.
(0.3)
- 6 Ole: a:rj de:t så sko:d mand.=
- 7 Kar: =de:t da fedt musik,
(.)
- 8 Ole: de:t overho:d ik [hårdt jo?]
- 9 Kar: [JEG SIR] da te- jeg sir te dig de:t
fedt musik,
(.)
- 10 Kar: å så: det fedt mus[ik, ha] ha ha ha
- 11 Ole: [de:t sku(h)nki,]
- 12 Jen: [h h h h .hh]
(0.8)
- 13 Ole: Karsten taler du i vil: ↑se? hh h h h
- 14 Kar: h h [de ka slet ik høre hva vi s-]
- 15 Jen: [ha ha ha he] .hhh
(0.3)
- 16 Ole: mmng (.) [de:t oss rigt-],
- 17 Kar: s[e og SÅ BL]IR HAN HAN STUDENT,
(.) å SÅ smiler han: fordi han ska se glad ud
når han er [student.]
- 18 Ole: [JA:m >så] kommer han< i fængsel
[fordi han ik rigtig be]stod >allivel han snød<,
19 Tho: [<de:t hans deo.>]
(0.6)
- 20 Kar: (nå jah.

Karsten indleder med et udbrud over et postkort med musikgruppen Skunk Ananasie. Ole gentager Karstens modificerede udtale af gruppens

navn, men hurtigt derefter – og inden Oles tur når et muligt afslutningspunkt – selv vælger Karsten igen i l. 3. Med selvvalget, gentagelsen af *den ska jeg ha* og et rush through bevarer han ordet på Oles bekostning.

Herefter virker det ikke tilfældigt, at Ole nu i l. 4 overlapper Karsten. Han vurderer Skunk Anansie negativt og udfordrer dermed Karstens begejstring for gruppen, samtidig med at han vælger at tage ordet uden for muligt afslutningspunkt i Karstens tur. Derefter starter en diskussion.

I denne diskussion overlapper Karsten i l. 9 Ole, inden han når at færdiggøre turkonstruktionsenheden *de:t overho:d ik hårdt jo*. På denne måde hævder Karsten sig på to måder over for Ole. For det første har krænkelsen af Oles taleret en dominerende funktion i sig selv. At turen har denne funktion, understøttes af Karstens selvrettelse og af turens indhold, hvori han postulerer, at han har magt. Og ved at overlappe med øget lydstyrke overdøver og undgår han for det andet at høre og dermed tage stilling til et eventuelt godt argument, der kunne føre til nederlag i diskussionen.

På trods af kampen overholder Ole turtagningsreglerne. Han overlapper kort i l. 11 tæt på muligt afslutningspunkt med en tur, som refererer til Karstens. Men ytringen *de:t sku(h)nki* er hverken et forsvar eller et nyt argument i diskussionen, og med det eksplosive grin virker det snarere afvæbnende. Jens begynder at grine, og det samme gør Karsten.

Efter 0,8 sekunders pause selv vælger Ole i l. 13 med spørgsmålet, om Karsten taler i vildelse, og begynder derefter også at grine. Med dette diskursskift undgår han at forholde sig til Karstens postulerede magt, og turen markerer afslutningen på diskussionen. Ingen af de to lider dermed tydeligt nederlag.

Ole viser derefter yderligere orientering mod turtagningsreglerne, idet han selvafbryder i l. 16, da han selv vælger samtidig med Karsten, og i l. 18 venter han med at tage ordet, til Karsten er færdig med sin tur.

De lokale magtkampe, som udspiller sig, kan altså godt ende, uden at den ene eller den anden lider faceta.

AFBRYDELSER SOM UDTRYK FOR SOLIDARITET

Som nævnt er det ikke entydigt, at overlap og afbrydelser er udtryk for, at en part forsøger at dominere en anden. Ofte er afbrudte ture og sam-

tidig tale tværtimod udtryk for samarbejde og markerer dermed solidaritet. Det sker fx i sekvenser, hvor samtaledeltagerne er fælles om at fortælle en historie, som det er tilfældet i nedenstående uddrag. I et sådant fællesskab kan det dog somme tider ske, at når nogen lukkes ind, lukkes andre ude. I sekvensen forsøger Karsten forgæves at bryde ind i Oles og Jens' fælles historiefortælling.

EKSEMPEL 3

- 1 Jen: Karsten spiser mens han hører (0.7) ø:: (0.2)
redneks, (0.8) .hh og tar sin (0.8) .hh <polo
sport deodorant [på.>]
- 2 Ole: [på.]
- 3 Kar: [>jam altså<] ham her HAM [HER,]
- 4 Ole: [så kysser
[han sin]
- 5 Jen: [så kysser han s]ine .hh æs e æks linger (0.8)
ø::: [mens pul:tlid <kommer å> tar ham fordi han har ø=
- 6 Ole: [mens pol-]
- 7 Jen: =han var he he [sort] (.) .hhh <indvander>.
- 8 Ole: [sort]
- 9 Jen: (0.5) i fængs]led [møder han]
- 10 Ole: [så (har)] [>så møder han<] abu,
(0.3)
- 11 Kar: jam: [>ve du hva< de- HAM her han har altså taed sin:] =
- 12 Jen: [i FÆNGSLET MØDER HAN Abu,]
- 13 Kar: =venner mæ, (0.3) gør det no:ed?
- 14 Jen: <OG (.) GIN↑NI> (0.5)
- 15 Ole: gø GINNI:, hø=
- 16 Jen: =h h h h=
- 17 Ole: =hø GINNI: hø.=
- 18 Jen: =hh .h (0.6) g(h)in(h)ni h ha .hhh=
- 19 Ole: =men >så blev han gal [i hovedet, < å >så kalder de ham<] bi:nhæd,=
- 20 Jen: [g↑endi: ø g↑endi:]
- 21 Ole: =hi hi hi

Jens og Ole er ved at opsummere historiens forløb, da Karsten overlapper tæt på muligt afslutningspunkt i l. 3. Men inden han får udført en hel turkonstruktionsenhed, der giver mening, afbryder Ole i l. 4 – og snart Jens – ham med fokus i historien. Dette fortsætter med meget præcise overlap fra Ole, som indholdsmæssigt ligger så tæt op ad Jens', at de fungerer som støtte til fortællingen. Karsten deltager ikke i genfortællingen, men forsøger igen at tage ordet i l. 11. At dømme efter at begge ture indledes med *jamen*, lader det til, at Karsten vil indvende noget til historien. Men igen overlappes han – allerede efter første ord – af Jens, der fortsætter opsummeringen.

Karsten lader sig dog ikke afbryde, men fortsætter turkonstruktionsenheden i l. 13. Men han får ingen reaktion, og han gør henvendelsen eksplicit ved at efterhænge et spørgsmål. Den korte pause og det faktum, at ingen taler i overlap med ham, gør, at de andre umuligt kan overhøre hans spørgsmål, og der er derfor tydelig konditionel relevans for et svar. Den næste tur giver ham dog ikke svar, da Jens i l. 14 ufortrødent fortsætter historiefortællingen. Han sætter endda lydstyrken op, hvilket tyder på, at han er klar over, at han ignorerer Karsten. I resten af sekvensen taler Ole og Jens med direkte påhængte ture. Samtalen opløses i fnis og ordspil, som forstærker fællesskabet mellem de to.

De overlap og afbrydelser, som finder sted mellem Ole og Jens i denne sekvens, vidner om tæt interaktionelt samarbejde. Den samtidige tale og selvafbrydelserne virker som solidaritetstilkendegivelser og er derfor faceopbyggende for de to. Samtidig bryder de turparkonventionerne ved at undlade at reagere på Karstens spørgsmål, hvilket forstærker deres fællesskab og isolerer ham.

STYRING AF SAMTALEN

Jeg vil vise en sidste teknik, som samtaledeltagerne bruger til at dominere i samtalen. I sekvensen op til dette uddrag er Karsten og Ole livligt kommet med forslag til historiens forløb. Uddraget viser, at Karsten på en gang formår at styre samtalen forløb og emne ved at omgås turparkonventionerne på en kreativ måde samt ved at deltage i flere diskurser på en gang. Med diskurser mener jeg her de forskellige »spor« eller »delsamtaler« i samtalen, som en gruppesamtale kan dele sig op i.

EKSEMPEL 4

- 1 Kar: ka du finde aladdin (.) å hans venner=
- 2 Ole: =[ne↑j]
- 3 Kar: =[>har aladdin ven]ner?< (.) eh hih hi (0.2) .hh
(0.8)
- 4 Ole: mens han hører [rednex.]
- 5 Kar: [du: go] hva?
- 6 Tho: °ja°
(1.5)
- 7 Kar: ja >MENS HAN HØ<rer [reds:neks]=
- 8 Jen: [hhu uhh]
- 9 Kar: =sneks [peks]=
- 10 Ole: [redsneks.]
- 11 Jen: =vi ska oss find: lampen [å abu: ?]
- 12 Tho: [mens han hør]rer-
- 13 Kar: [hrhrrh]
(0.3) n:ej vi gider ik å find: me[re.]
- 14 Ole: [okay] hvem skriver det?
- 15 Jen: men je↑g ve find: °den°
- 16 Kar: hva sir du? (.) ja HVEM skriver? (.)
[å de her] tusser de e:r- hhi hhi hhi=
- 17 Jen: [det gør o-]
- 18 Kar: =h[hi]
- 19 Ole: [å så-] (.) gi- (.) okay

Karsten stiller med sin tur i l. 1 et spørgsmål. Ole svarer umiddelbart efter, men Karsten venter ikke på svaret, hvilket resulterer i, at de to taler i overlap. Karsten har nemlig i stedet flyttet fokus fra spørgsmålet ved at stillet et nyt spørgsmål. Heller ikke her laver han pause til et svar, men begynder at fnise i stedet. Den konditionelle relevans for et svar bliver dermed minimeret, og risikoen for at lide facetab, hvis svaret bliver mærkbart fraværende, vil dermed også være minimeret. På denne måde viser Karsten, at han er interaktionelt uafhængig, idet de andres respons ikke er nødvendig for at han kan føre en samtale.

I resten af sekvensen springer Karsten på samme måde fra diskurs til diskurs. I l. 5 overlapper han Ole ved at sige noget, som hverken kobler

sig på Oles eller Karstens egen foregående ytring. Kommentaren *du: go hva?* svarer Thomas i l. 6 på, og det er derfor oplagt, at den er henvendt til ham.

Men trods det er det ikke indledningen til en samtale med Thomas. Karsten springer efter svaret videre og gentager det, som Ole netop sagde i l. 4, og som Karsten overlappede. Det ser umiddelbart ud som om, at Karsten bare taler uden at høre, hvad de andre siger, men denne gentagelse viser, at han samtidig lytter – og dermed er bevidst om, at han overlapper.

Da Jens i l. 11 foreslår at finde *lampen å abu*, svarer Karsten (afvisende) på den i l. 13, og Jens svarer igen ved at insistere i l. 15. Her kører altså en sammenhængende sekvens af ture, som fungerer som respons på hinanden.

Men i l. 16 demonstrerer Karsten igen, at han ikke er bundet til én samtale ad gangen. I mellemtiden har Ole i l. 14 nemlig indledt et nyt spor med *okay hvem skriver det?*, og Karsten viser med sin tur i l. 16, at han springer fra samtalen med Jens, *hva sir du?*, over til samtalen med Ole. Det gør han ved at gentage Oles spørgsmål, *ja HVEM skriver?* Men i stedet for at vente på svaret (som i øvrigt kommer fra Jens i l. 17), fortsætter Karsten sin tur med en kommentar om tusserne, som gør andendelen irrelevant. Igen viser han, at han ikke er afhængig af, at de andre svarer.

Ved på den måde at springe fra diskurs til diskurs og undlade at vente på svar på sine førstedele gør han sig interaktionelt uafhængig. Ved at lytte, mens han taler, formår han desuden at reagere på et næstevalg og dermed udnytte turparkonventionerne til at tage en ekstra taletur.

SAMMENFATNING

Med disse forskellige former for brud på turtagingsreglerne danner der sig et mønster. De konklusioner, jeg nedenfor drager mht. samtaledeltagernes teknikker og strategier, skulle gerne umiddelbart være oplagte efter de fire eksempler ovenfor, men har desuden grundlag i yderligere analyser af samtalen, som jeg ikke har citeret her.

Når jeg sammenholder turtagingsmønstret i Karsten, Ole, Thomas og Jens' samtale med Sacks m.fl.s standardmodel, er det tydeligt, at drengenes samtale er let forvrænget. Fx er turene ganske korte pga. det øgede pres på turskiftet, som et større antal deltagere – og dermed potentielle

selvvælgere – forårsager. Desuden påvirkes turtagningen af den grundlæggende skævhed, at den foregående taler har tendens til at blive næste taler (Sacks m.fl. 1974: 708; Nielsen 1999: 14). Derudover er der særlige karakteristika for hver samtaledeltager.

Karsten afviger mest fra turtagningsreglerne. Typiske afvigelser for ham er selvvalg uden for muligt afslutningspunkt, fortsat tale efter videregivelse af ordet og ligegyldighed over for turparmønsteret. Han selvafbryder sjældent ved simultanstart. Derudover er han dygtig til at lytte, mens han taler, hvorved han kan være parat til at koble sig på samtidig tale, og han fastholder ofte ordet med taleretsfastholdere og rush through. Desuden bruger han prosodiske markeringer, øger ofte volumen og laver ordspil.

Ole udviser større respekt for turtagningsnormerne end Karsten og bruger ikke ret mange afvigelser. Enkelte gange overlapper han og ignorerer desuden konditionel relevans for andendel af turpar. Hans orientering mod turtagningsnormerne og turparmønsteret er dog stærk: Han tager oftest ordet ved muligt afslutningspunkt, han selvafbryder ved simultanstart, og han reagerer ofte på konditionel relevans for turparandende. Derudover indleder han reparation ved at gentage elementer ytret under overlap og forlænger sine ture med rush through.

Undtagen i eksempel 3, hvor han tager lange ture og flere gange fastholder ordet med taleretsfastholdere, siger Jens ikke meget, men deltager hovedsageligt ved at grine. Når han deltager, udviser han som regel stærk orientering mod turtildelingsreglerne og turparmønsteret. Kun sjældent selvvelger han uden for muligt afslutningspunkt.

Thomas' deltagelse er minimal, men de få gange, han bidrager, er det, på nær en enkelt gang, med orientering mod turparmønsteret og normerne i turtagningsmodellen. Han deltager ikke på noget tidspunkt i decideret kamp om ordet, og kun en gang tager han ordet uden at være tildelt det. Dette er i forbindelse med den fælles historiefortælling, hvor hans selvvalg viser deltagelse i et fælles projekt.

DRENGENES INDBYRDES RELATIONER

Uddragenes få næstevalg, mange selvvalg, megen fortsatte tale og mange overlap vidner om en stor konkurrence om ordet. Man skal være hurtig på aftrækkeren for at få noget sagt.

Og det er Karsten. Konsekvensen af Karstens samtalestrategi er for det første, at han taler meget og i høj grad styrer samtaleens turtagning, forløb og emne. Han placerer flere gange Thomas lavt, positionerer ofte sig selv højt og forsøger tit at lægge afstand til fællesskabet, selv om de andre åbenlyst lægger op til samarbejde. Dette får ham til at fremstå som ligeglad med selve kommunikationen, de andre og hans relation til dem. Denne ligegyldighed ekspliciterer han faktisk to gange i løbet af samtalen: *skal altså have dem her jeg er fuldstændig ligeglad*, og senere: *og så smider vi lige nogle arme på ham ligegyldigt hvad I siger*.

Det er imidlertid ikke sikkert, at Karsten virkelig er ligeglad. Hans ihærdige forsøg på at underholde, igangsætte magtkampe og skabe sig en høj plads i hierarkiet tyder på, at hans ligegyldighed over for de andre ikke er reel. Han er meget opmærksom på sit forhold til de øvrige drenge og er knap så orienteret mod at løse den konkrete opgave.

Som for Karsten er konsekvensen af Oles samtalestrategi, at han får sagt meget. Hans klare orientering mod turtagningsnormerne gør imidlertid, at han oftere selvafbryder, og at han dermed i langt højere grad end Karsten fremstår som interesseret i en jævnbyrdig kommunikation. Han holder sig ikke tilbage med at underlægge sig fællesskabet. Dette understøttes af, at han overordnet responderer meget på de øvriges ture, bidrager med ideer til historiens forløb og støtter de andre i at formulere sig. Desuden fokuserer Ole på de logiske sammenhænge og løsningen af den konkrete opgave – udformningen af tegneserien.

Jens' få afvigelser er med til at skabe solidaritet med Ole og forhindre Karsten i at forstyrre deres fælles opsummering af historien. Med sine mange grin er Jens generelt solidarisk med de andre, og hans fremtræden er sjældent med til at udfordre nogens position. Han bruger dog også en enkelt afvigelse i eksempel 1 for at give igen over for Karsten efter at have fået truet sit face. Under opsummeringen med Ole i eksempel 3 holder han sig heller ikke tilbage med at markere sig over for Karsten. Hans formål med samtalen ser ud til at være en blanding af at have det sjovt, løse opgaven og i det hele taget være med i det sociale spil.

Thomas fremstår klart som den lavest positionerede i gruppen: Hans få talebidrag ignoreres som regel. En anden årsag til, at de andre overhører ham, kan være, at hans ture ofte er gentagelser af tidligere forslag. Med sin minimale deltagelse, sin manglende reaktion på de andres facetrusler og sine hurtige selvafbrydelser indgår han stort set ikke aktivt

i forhandlingen af de sociale relationer. Han har udelukkende fokus på tegneseriens handling og situationens praktiske dimensioner.

Analyserne viser, at forhandlinger af sociale relationer finder sted på mikroplan, og at de sker på kryds og tværs af samtale og samtaledeltagere. De foregår dog hovedsageligt mellem Karsten, Ole og Jens, hvilket kan ses som udtryk for et gruppefællesskab, som Thomas ikke har nogen rolle i. Uddragene tegner et billede, hvor Karsten forsøger at positionere sig selv højere end de andre, Ole og Jens placerer sig mere jævnbrydligt i forhold til hinanden og de andre, og Thomas accepterer den laveste placering.

KVANTITATIV DOMINANS

Her vil jeg vise en oversigt over de dominansforhold, som er kvantitative, dvs. har at gøre med mængden af tale. Da disse analyser er foretaget på i alt 16 minutters samtale, kan nogle af fænomenerne ikke bruges til at udtale sig om de fire drenge generelt, og resultaterne af denne optælling skal ses i sammenhæng med de øvrige to delundersøgelser. Jeg har ikke kodet samtalens ytringer og har derfor ikke undersøgt fx forekomsten af afbrydelser kvantitativt. Dominans, som det defineres i initiativ-respons-sammenhæng, og som har at gøre med initiativer til nye emner og styring af interaktionen, har jeg heller ikke undersøgt.

Optællingerne og beregningerne er foretaget på grundlag af en udskrift af hele samtalen. Denne er med konventionel retstavning for at gøre det muligt at sammenligne tur-, ytrings- og ordlængde og -mængde.

Der skelnes i beregningerne mellem tur og ytring. En ytring er en deltagers tale mellem to egne længere pauser, mens en tur er en sekvens af ytringer, ytret af en enkelt taler. Enhederne er optalt og fordelt på de enkelte deltagere. Kun tre ytringer er der ikke identificeret en taler for, og de udgør så lille en del af materialet, at de ikke er nogen betydelig fejlkilde.

Analyserne viser, at Karsten og Ole, både mht. samlet mængde ord og antallet af ytringer og ture, er langt de mest talende, og at Jens og Thomas begge er meget lidt talende. Karsten udskiller sig ved at sige meget, næsten hver gang han taler, og desuden udskiller Thomas sig ved at have en relativt mindre varieret tale end de andre. Dette fremgår af nedenstående skemaer.

FREKVENNS OG TURLÆNGDE

SKEMA 1: FREKVENNS

Frekvens (ekskl. uforståelig tale)	Forskellige ord	Antal ytrede ord
Karsten	424	1719
Ole	296	1063
Jens	118	261
Thomas	80	212
?	2	2
Total	576	3257
Gennemsnit	230	814

SKEMA 2: TURLÆNGDE

Turlængde (inkl. uforståelig tale)	Antal ture	Ord/tur
Karsten	155	10,987
Ole	151	7,139
Jens	57	4,702
Thomas	51	4,157
?	3	1,000
Total	417	
Gennemsnit	142	8,746

Skema 1 viser, at der er en ganske stor forskel på, hvor meget hver enkelt taler. Karsten er med sine 1719 ord, fordelt på 424 forskellige ord, ansvarlig for over halvdelen (52%) af de talte ord. If. skema 2 er disse mange ord desuden fordelt på det største antal ture, 155. Han er dermed den mest dominerende af drengene. Karstens ture indeholder gennemsnitligt næsten 11 ord, hvilket betyder, at han taler meget, når han taler.

Ole siger if. skema 1 1063 ord, svarende til 33% af samtaleens tale-mængde, og disse udgøres af 296 forskellige ord. If. skema 2 har Ole med

151 næsten lige så mange ture som Karsten, men de er kortere og består gennemsnitligt af ca. 7 ord. Han bidrager således også med megen tale pr. tur.

Jens ligger i den anden ende af skalaen med kun 261 ytrede ord, fordelt på 118 forskellige ord. Hans tale udgør ca. 8% af den samlede tale og kommer til udtryk i løbet af 57 ture. Jens siger gennemsnitligt under 5 ord pr. tur. Dette kan både skyldes, at der er stor konkurrence om ordet, når han taler, og at han ikke selv tager initiativ til at sige meget.

Thomas siger mindst: 212 ord i alt eller 6,5% af samtalen, fordelt på 80 forskellige ord. Han tager 51 ture med gennemsnitligt 4 ord pr. tur og har således ordet kort, når han endelig har det.

ORD- OG YTRINGSLÆNGDE

Hvad angår de ord, de enkelte bruger, er kun få værdier interessante for min undersøgelse, og jeg gengiver derfor ikke optællingsskemaerne her. Både mht. ord- og ytringslængde dominerer Karsten og Ole, mens Jens og Thomas har lave værdier. Karstens hyppigste ytringslængde er 4 ord. Op til den længste ytring, som består af 46 ord, har han ytringer af meget forskellig længde med en jævn forekomst af ytringer på alt mellem 1 og 17 ord. Oles hyppigste ytringslængde er 1 ord, men ellers placerer han sig lige efter Karsten med hovedparten af sine ytringer mellem 1 og 12 ord og den længste ytring på 33 ord. Jens' og Thomas' hyppigste ytringslængde er også 1 ord, mens de resterende ytringer fordeler sig forskelligt. Jens' længste ytring er på 27 ord, og de mellemliggende er primært fordelt på mellem 2 og 9 ord. Thomas har til gengæld ingen ytringer på over 9 ord, men resten er jævnt fordelt mellem 2 og 8 ord.

De kvantitative analyser rangordner de fire drenge i følgende rækkefølge efter grad af dominans: Karsten – Ole – Jens – Thomas.

INDFLYDELSE

I de foregående to undersøgelser har jeg vist, hvordan drengenes indbyrdes forhold kommer til udtryk gennem forhandlinger på mikroplan og som kvantitative dominansforhold. I det følgende viser jeg, hvem har fået gennemført sine initiativer, og disse resultater er interessante i forhold til de foregående.

Den færdige tegneserie, som drengene har lavet under samtalen, indeholder 13 billeder eller billedgrupper med tekst til. Disse 13 dele er resultater af beslutningsprocesser omkring ideer, som drengene har fået. Jeg har identificeret, hvem der er kommet med hvilke forslag, og hvem der har støttet dem, og jeg regner gennemførelsen af et forslag som udtryk for indflydelse. Alle ytringer, der vedrører billederne og teksten, er blevet identificeret og placeret under de enkelte overskrifter til billederne.

Et forslag er en ide, som ytres, og som enten indholdsmæssigt eller sekventielt kobler sig til de allerede fremkomne forslag.

I løbet af samtalen fremkommer der ud over de gennemførte forslag en lang række forslag og ideer, som ikke gennemføres. Når jeg sammenholder antallet af gennemførte initiativer med deltagernes samlede antal forslag, kan jeg få et indtryk af magten bag beslutningsprocesserne. Jeg sammenholder altså antallet af fuldræffere med antallet af vildskud. Resultaterne ses i skemaet her:

SKEMA 3

Indflydelse	Forslag i alt	Gennemførte forslag	Ikke-gennemførte forslag
Karsten	27	5	22
Ole	32	10	22
Jens	2	1	1
Thomas	3	1	2

Ole har fået gennemført flest forslag i den færdige tegneserie, nemlig 10. Karsten har med 5 forslag fået gennemført næstflest, og Thomas og Jens kun 1 hver. Hver gang Karsten har foreslået noget, har Ole medvirket til dets gennemførelse, og Thomas og Jens har en gang hver støttet Karstens forslag. Karsten har støttet de fleste af Oles forslag, men også Thomas og Jens har bakket aktivt op om Ole.

Karsten kommer med halvdelen af samtaleens 45 ikke-gennemførte forslag, nemlig 22. Ole kommer med den anden halvdel, 22 forslag, Jens bidrager med 1 og Thomas med 2. Grunden til, at summen af de enkeltes antal ikke-gennemførte forslag er større end 45, er, at de i nogle tilfælde er to om at konstruere forslagene. Mange af forslagene får ingen støtte, hvilket være årsag til, at de ikke gennemføres.

Når man sammenholder tallene, er det tydeligt, at Ole kommer med flest forslag i alt, og at han med 10 ideer i den færdige tegneserie har størst konkret indflydelse. Karsten kommer med næsten lige så mange forslag, men kun 5 af hans ideer bliver gennemført i sidste ende. Hans reelle gennemførelsesprocent er altså lavere end Oles. Jens og Thomas placerer sig igen nederst med 1 gennemført forslag hver og derudover hhv. 1 og 2 ikke-gennemførte forslag. Procentvis er det mere end både Karsten og Ole, men målt i konkret indflydelse på det færdige resultat er det næsten ingenting.

Der er naturligvis visse usikkerhedsfaktorer i denne optælling. Jeg har ikke medregnet de beslutninger, som er blevet taget, uden at der er blevet talt om det, og latter som støttende reaktion indgår heller ikke. Ud fra båndoptagelsen kan det desuden ikke afgøres, præcis hvornår et forslag er ført ind på planchen, og dermed om en senere bemærkning udtrykker støtte til et endnu ikke vedtaget forslag eller er en opsummering af en beslutning. Alligevel har undersøgelsen vist nogle klare tendenser.

SAMMENFATNING

CA-analysen viste, at Karstens og Oles mange lange ture og ytringer ofte skyldes en kombination af, at de selv vælger, fastholder ordet, og at de får lov til det af de andre. I de fire uddrag får og fastholder Karsten ofte ordet ved at afvige dels fra turtagningsmodellens normer, dels fra turpar mønstret. Ole opnår derimod det meste af sin kvantitative dominans ved at følge normerne. At de begge taler meget, forklares desuden af de kvalitative analyser, der viser, at de begge fastholder ordet ved at benytte mange regelrette teknikker som rush through, fortsat tale, øget volumen, samt at Karsten tit lytter, mens han taler.

Jens og Thomas siger meget lidt, og de få bidrag kan forklares med deres få selvvalg. De korte ture og ytringer kan hænge sammen med, at de sjældent bruger teknikker som rush through og fortsat tale, samt at Thomas ofte selvafbryder ved samtidig tale. De kommer således sjældent med udbyggede forslag til tegneserien, men gentager tit blot dele af andres. En væsentlig faktor, som de kvantitative analyser ikke får med, er, at Jens ofte griner og dermed fylder mere end Thomas og således i højere grad indgår i fællesskab med Karsten og Ole.

Hvorvidt korrelationen mellem brugen af afvigelserne og dominans er kausal, er svært at afgøre. Karstens store talemængde kan skyldes, at han tit benytter afvigelserne til at få ordet, og omvendt bruger han oftest afvigelserne, når han har ordet. Man kan jo godt forestille sig en samtale, hvor en deltager kun taler lidt, men i løbet af sine ture anvender mange afvigelser, eller en samtale, hvor en deltager taler meget, men regelret. Jeg mener dog, at der er en sammenhæng, idet CA-analyserne viser, at fx Karstens brug af afvigelser ofte er en måde at få ordet på.

Der er altså en sammenhæng mellem de enkelte drenges brug af afvigelser fra turtagningsmodellen og deres grad af kvantitativ dominans i samtalen. Den person, som bruger afvigelserne mest, dominerer også i samtalen – og den der bruger dem mindst, er den mindst dominerende.

Undersøgelsen af tegneserien viser, at Ole har størst indflydelse, når det gælder om at få sine forslag gennemført. Han har flere forslag end Karsten, selvom han taler mindre og i højere grad følger normerne i turtagningsmodellen. Den store konkrete indflydelse kan forklares med, at Ole fokuserer mere på kommunikationen, på at skabe sammenhæng i de mange forslag og løse den konkrete opgave.

Karsten fokuserer mindre på opgavens løsning, men med sin underholdning og sine mange afvigelser mere på samtale sociale spil og relationer. I denne sammenhæng er mange af hans ture kommentarer til det igangværende foretagende, hvorved hans relative talemængde i forhold til antal gennemførte forslag bliver ganske stor.

Jens og Thomas, som begge ikke siger ret meget, kommer med meget få nye forslag og medvirker kun i ringe grad verbalt til forslagernes gennemførelse. Pga. Jens' megen latter og hans opsummering vurderer jeg, at han medvirker mere til det færdige resultat, end Thomas gør. Desuden kan Thomas' stærke orientering mod minimal samtidig tale være med til at forklare hans få forslag i en samtale, hvor der er stor konkurrence om ordet.

KONKLUSION

Mit materiale er begrænset, og man skal være forsigtig med at drage konklusioner på grundlag af bare tre analyser. Selvom Ole er den, der har størst gennemslagskraft, samtidig med at han viser kraftig orientering

mod turtagningsreglerne, vil det være en fejlkonklusion, at det nødvendigvis fører til størst indflydelse at overholde reglerne. Til gengæld mener jeg ikke, at der er tvivl om, at man er nødt til at afvige fra reglerne i turtagningsmodellen, hvis man vil dominere i en samtale. Jeg har identificeret en række sproglige teknikker, som bruges i samtalen – herunder regelrette teknikker – og det har vist sig, at de to, som oftest anvender disse, både er mere dominerende og har større evne til at få deres vilje end de to, som ikke anvender dem i samme grad. Det tror jeg ikke er tilfældigt.

Jeg har endvidere vist, at magt er mange ting. En dominerende samtalestil er ikke nødvendigvis udtryk for personlig og social magt hos samtaledeltageren. De to aspekter vil dog hele tiden udvikle sig og interagere med hinanden. Samtalens form bliver på den måde både en afspjeling af de bagvedliggende sociale relationer, samtidig med at der dannes nye forhold undervejs i samtalen.

KONSTRUERED ELLER MEDBRAGTE SOCIALE RELATIONER

I denne forbindelse er det relevant at diskutere, i hvor høj grad de sociale relationer konstrueres i samtalen eller er medbragt.

Quist (1998) har bl.a. undersøgt de sociale strukturer i de to 8.-klasser, som Karsten, Ole, Jens og Thomas går i, og hun har opstillet elevernes relationer i et sociogram. En variant af sociogrammet redegør for medlemsforholdene i De Sejes Klub, DSK, der er en klub, som Ole og Karsten har oprettet, og som Jens også er medlem af (Quist 1998: 113; se også Møller 2002).

Ole er centralt placeret i DSK, Jens og Karsten er hans venner, og han har derudover mange relationer, deriblandt en bedste ven. Karstens netværk udgøres ud over Ole af to medlemmer af DSK, hvoraf den ene er hans bedste ven. Jens' bedste ven er uden for DSK, og ud over det mellemstærke venskab med Ole har han to mere perifere relationer. Thomas indgår derimod i et netværk helt uden for DSK og går aldrig sammen med hverken Karsten, Ole eller Jens. Forud for samtalen har Ole, Karsten og Jens altså et fællesskab, som Thomas står uden for.

Karstens placering i DSK kan på forhånd sætte ham i en position, hvor han kan imponere, underholde og profilere sig selv – og denne opførsel kan samtidig være forventet. Hans placering i det sociale netværk under-

støtter min antagelse: Når han rent sprogligt så markant udviser ligegyldighed over for og uafhængighed af de andre, er det ikke i overensstemmelse med de sociale realiteter. Tværtimod er han i høj grad afhængig af Oles og Jens' accept, eftersom han ikke har nogen relationer uden for DSK, og hans lille netværk placerer ham i en forholdsvis svag social position. Omvendt kan hans manglende kontakt til andre netværker skyldes hans sproglig fremtræden, som netop ikke medvirker til jævnbyrdige forhold og kommunikation.

Oles udbyggede netværk gør ham socialt stærkere, selvom det også kun udgøres af DSK-medlemmer, og han behøver sandsynligvis ikke at kæmpe for sin position, som Karsten gør det. Han kan kommunikere mere jævnbyrdigt og solidarisk. Omvendt kan Oles udbyggede netværk netop skyldes hans evne til at kommunikere jævnbyrdigt.

Thomas' fåmælted er ligeledes ikke nødvendigvis ensbetydende med mangel på sproglig kompetence, men kan være bestemt af, at han er udenforstående. Dette kan også påvirke hans interesse i at deltage i samtals sociale forhandlinger. Det er fx usandsynligt, at Karstens nedgørende attitude over for Thomas og dennes manglende modstand kun er bestemt af sproglige kompetencer, og ikke af erfaringer og roller fra tidligere samvær.

Der er en slående lighed mellem de sociale strukturer i Quists sociogram og dem, jeg har påvist på mikroplan i uddrag fra en enkelt samtale. I diskussionen om, hvorvidt det er den enkeltes samtalestil og sproglige kompetencer, der konstruerer den sociale virkelighed, eller om de på forhånd etablerede sociale forhold influerer på forskellene, er det oplagt, at de medbragte sociale relationer spiller en rolle. Derfor kan man ikke se bort fra samtaleeksterne faktorer, når man bedriver samtaleanalyse og grundigt vil kortlægge og forklare sprogbrugerens samtalepraksis.

Minna Olesen
Institut for Nordisk Filologi
Københavns Universitet
email: minna_o@mail.tele.dk

ANVENDTE TRANSSKRPTIONSSYMBOLER

komma	,	fortsættende sætningsintonation
punktum	.	final sætningsintonation
spørgsmålstegn	?	stigende sætningsintonation
udråbstegn	!	let stigende sætningsintonation
understregning	<u>hesten</u>	tryk
kolon	:	lydforlængelse
opadgående pil	↑	opadgående lokal intonation
nedadgående pil	↓	nedadgående lokal intonation
lighedstegn	=	den efterfølgende tur er direkte påhængt den forrige
punktum i parentes	(.)	mikropause under 0,2 sek.
tal i parentes	(0.8)	pause i talen, angivet i sekunder
mindre end/større end	<hest>	udtales langsomt ifht. omkransende tale
større end/mindre end	>køleskab<	udtales hurtigt ifht. omkransende tale
firkantet parentes	[]	markerer begyndelse og afslutning på overlappende tale
bindestreg	-	ord/stavelse afsnippes
h	h	hørlig udånding
punktum før h	.h	hørlig indånding
h i parentes	(h)	eksplosiv udånding midt i ord eller stavelse
gradtegn	°hest°	ytres med lav lydstyrke
kapitæler	HEST	ytres med høj lydstyrke
parentes	()	tekst i parentes angiver, at der er tvivl om indholdet
x	x x	angiver uforståelig tale, hvert x svarer til en stavelse

LITTERATUR

- Atkinson, J. Maxwell & John Heritage (eds.) (1984): *Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis*. Newcastle upon Tyne: Cambridge University Press.
- Nielsen, Mie Femø (1999): "Grundbegreber i nyere samtaleanalyse". *NyS* 25. Viborg: Dansk lærerforening. 9-56.
- Holmen, Anne & Jens Normann Jørgensen (1996): "Gruppesamtaler mellem børn". Knud Anker Jensen & Jakob Steensig (red.) (1996): *Datadag. Artikler om indsamling og bearbejdning af samtale- og interviewdata – fra ADLAs datadag november 1995*. Århus: Aarhus Universitet. 45-52.
- Hudson, Richard A. (1996): *Sociolinguistics*. 2. ed. Cambridge University Press.
- Hutchby, Ian & Robin Woofitt (1998): *Conversation Analysis – Principles, Practices and Applications*. Cambridge: Polity Press/Blackwell Publishers Inc.
- Jefferson, Gail (1983): "Notes on Some Orderlinesses of Overlap Onset". *TILL, Tilburg papers in language and literature, 1983*. Tilburg, Holland: Dept. of Language and Literature, Tilburg University.
- MacWhinney, Brian (1995): *The CHILDES Project: Computational Tools for Analysing Talk*. 2. ed. Carnegie Mellon University.
- Møller, Janus (2002): "De sejes klub". J. N. Jørgensen (red.) (2002): *De unges sprog*. København: Akademisk. 74-97.
- Møller, Janus, Pia Quist, Anne Holmen & Jens Normann Jørgensen (red.) (1998): *Tosproget udvikling. Studier i Køge-projektet*. Københavnerstudier i tosprogethed, Køgeserien, bind K4. København: Danmarks Lærerhøjskole.
- Quist, Pia (1998): *Ind i gruppen – ind i sproget. En undersøgelse af sammenhænge mellem andetsprogstilegnelse og identitet*. Københavnerstudier i tosprogethed, Køgeserien, bind K5. København: Danmarks Lærerhøjskole.
- Sacks, Harvey, Emanuel Schegloff & Gail Jefferson (1974): "A Simplest Systematics for the Organization of Turn-taking for Conversation". *Language* 50/4. Baltimore: Linguistic Society of America at The Waverly Press.
- Sacks, Harvey (1992a+b): *Lectures on conversation*. G. Jefferson (ed.). Oxford, Blackwell.
- Steensig, Jakob I. (1992): *Kategorier til en kontrastiv samtaleanalyse – overgangssignaler i tyrkiske og danske gruppesamtaler*. Specialeafhandling, Århus: Institut for Lingvistik, Aarhus Universitet.
- Steensig, Jakob (1994): "På tur i talens sprog". *NyS* 18. Aalborg: Dansk lærerforening. 63-83.

- Steensig, Jakob (1996): "Transskription – nogle praktiske overvejelser". Knud Anker Jensen & Jakob Steensig (red.) (1996): *Datadag. Artikler om indsamling og bearbejdning af samtale- og interviewdata – fra ADLAs datadag november 1995*. Århus: Aarhus Universitet. 53-79.
- Steensig, Jakob (2001): *Sprog i virkeligheden. Bidrag til en interaktionel lingvistik*. Århus: Aarhus Universitets forlag.
- Strauss, Anselm & Juliet Corbin (1990): *Basics of Qualitative Research. Grounded Theory, Procedures and Techniques*. London: SAGE Publications.